

Minorics Tünde - Nemes Krisztina - Várnagy Péter - Vikár Csaba: A történeti Baranya településeinek értékválasztási gyakorlata 2012-től 2021-ig

Bevezetés

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény lehetővé tette, hogy a települések önkormányzatai települési értéktárat és települési értéktár bizottságot hozhatnak létre a helyben fellelhető nemzeti értékek azonosításának szervezése, gyűjtemény létrehozása, azok megyei értéktárba történő megküldése céljából. A kihirdetés óta Baranya megye 301 települése számára nyílt lehetőség élni a törvény adta lehetőséggel. Az egyes települések érdeklődése, értékeihez való kötődése, rendkívül változatos, számos település érdektelen, hiányzik az érdekérvényesítő energiája, társadalmi/közéleti és szakmai szempontból, valamint értékválasztási módszereik tekintetében is rendkívül változatos képet mutatnak.

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézetének Kulturális Örökség Kutatócsoportja 2020-ban megkezdett ÉRTÉKTÉRKÉP és TUDÁSTÉR - A történeti Baranya helyi értékei a jelenkori helyi közösségi tudásban című kutatásának témaválasztását a 2012. évi törvény kihirdetése óta eltelt időszak tapasztalatai indokolták. A kutatás támogatását a Nemzeti Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. szakmai kapcsolatépítést és az utánpótlás biztosítását célzó Közművelődési Tudományos Kutatási Programja keretében meghirdetett pályázatán nyerte el. (nmi.hu/szolgaltatasok/osztondijprogram/) A kutatócsoport tagjainak aktív kapcsolata van a Nemzeti Művelődési Intézet baranyai munkatársaival, többek között a kutatási témához is kapcsolódó konferenciák, műhelybeszélgetések és képzések szervezésében, szakmai gyakorlatok kialakításában. A közös kutatási koncepció kidolgozásához az intézet munkatársainak megyei kapcsolatrendszere, a települések értékfeltáró tevékenységében való szakmai és közvetítői szerepe is jelentős tapasztalatot és egyben adatbázist jelentett.

A kutatás céljáról

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény legfontosabb szerepe, hogy felhívja a helyi közösségek figyelmét a még meglévő, vagy akár elveszített értékeikre. Az értékválasztással lehetőséget teremt azok felmutatására, illetve megalapozhatja azok újraértelmezését, helyi hasznosítását. A nemzeti „értékpiramis” alapját a települési értéktárak adják, majd ezekre épülnek a tájegységi, megyei, ágazati (és külhoni magyar) értéktárak, így az értékekhez legközelebb állók azonosíthatják be saját értékeiket.

A települések értékválasztási gyakorlatának különbözőségéből következett a kutatás céljának meghatározása; megvizsgálni a települési értékfeltárás és kiválasztás folyamatát, az értéktár bizottságok összetételét, az értékválasztási metódust, a helyi közösségekkel való együttműködésének mibenlétét, a helyi értékek „birtoklásának” formáit, mindezek megjelenését a települési közművelődési feladatellátásban, különös tekintettel a jogszabályi környezetre. A kutatás további célja az eredmények közzététele online felületen, illetve a hosszútávú együttműködés új lehetőségeinek megyei szintű inspirálása, ami a hozzáférést, a tanulmányozhatóságot, azaz a társadalmi hasznosulást kívánja szolgálni.

A kutatás kiterjesztését a történeti Baranya területére több szempont is indokolta. A magyarság értéktára csakis a külhoni értékekkel lehet teljes, így a baranyai értékek esetében a kultúrtáji/regionális egység is megkívánja a határon túli területek bevonását a kutatásba. A táji, történeti és kulturális szempontból is egységet képező kultúrtájak csak kivételesen esnek egybe etnikai vagy politikai/közigazgatási határokkal, és csak ritkán éles határuak. A magyar nyelvterület, a magyar kultúra esetében ez különösen így van, hiszen azokat a trianoni békediktátum óta választja szét határvonal, amire a mentális örökség és a kollektív emlékezet sajátosan reflektál. „Újkori térfelfogásban a tér maga a közeg, határok nélkül, s belső dimenzióit a tartalom elemei szabják meg.” (A. GERGELY 2001) Jelen kutatás tekintetében a Drávaszög horvátországi folytatása, a horvátországi Baranya-háromszög (Baranja) kulturális értékei természetes kapcsolódásúak a magyarországi Baranyával.

A kutatott területre vonatkozó jogszabályok formailag szinte teljes egészében megszülettek, de hatékony érvényesülésük és végrehajtásuk érdekében még sok a tennivaló. Jelen kutatási koncepció keretei között megjelenő jogszabályi környezetet egyrészt „statikusan”, az adott hatályos jogszabályi környezetre vonatkozóan, másrészt annak „dinamikájában”, jogszabályok érvényesítésülésének lehetőségeire, illetve az esetlegesen a helyi közösségekben meglévő gátló tényezőkre vonatkozóan szükséges vizsgálni. A kutatásban az elsődleges „metszéspont” az érintett települések vonatkozásában a Települési Értéktár Bizottság szervezeti keretei, a döntésről szóló önkormányzati határozat, az alapító okirata és/vagy szervezeti és működési szabályzat, a rendelkezésre álló és szükséges pénzügyi, tárgyi és ügyviteli feltételek, a település közművelődési rendelete. További lehetséges „metszéspont” a tartalmi vizsgálat. Találkozik-e a települési önkormányzat közművelődési feladatainak ellátása a helyi értékmegőrzéssel? Milyen közművelődési intézmények, szervezetek vagy közösségek, egyének segítik elő az értékek, hagyományok és a helyi örökség megóvását a településen?

Eltérő tapasztalatok vannak abban a tekintetben is, hogy milyen arányban vesznek részt a feladatellátásban a települési önkormányzat által megbízott, a település területén működő, már korábban is nemzeti értékek azonosítását, gondozását végző állami, települési önkormányzati, egyházi vagy társadalmi szervezet által fenntartott intézmények, szervezetek vagy azok szervezeti egységei, vagy a településfejlesztésben tevékenykedő külső területfejlesztési, vidékfejlesztési szervezetek. Szintén eltérő arányokat mutat a közművelődési alapszolgáltatás keretében meglévő

együttműködés, kapcsolódás az értéktárakban a települési értéktár bizottságokkal, illetve az értékek megőrzésének, hozzáférhetőségének biztosításában.

A helyi értéktárhoz való hozzáférés mutatója a helyi tudás megszerzésének gyakorlata, pl. intézményi vagy közösségi keretek között, esetleg helyi események, gyűjtemények, kiadványok formájában, amelyek hozzájárulnak a helyi értékek közvetítéséhez, „felmutatásához”. A kutatás a helyi tudáshoz való hozzáférés jó gyakorlataiból és példáiból következő ajánlások megfogalmazását is megkísérli.

A kutatás módszerei

A kutatás egyik célja az volt, hogy megvizsgáljuk, milyen mértékben nőtt az értéktárakat létrehozó települések száma, ezért a kutatási téma szakirodalmának megismerése és feldolgozása után a baranyai települések adatbázisának létrehozása következett, amely a kutatás során folyamatosan bővült. A településekre vonatkozó adatok gyűjtésének forrásai szintén bővültek. A kutatás időszakában a kutatócsoport korábbi, meglévő adatainak a kutatás szempontjainak figyelembevételével történt az (ellenőrzött) adatok csoportosítása, táblázatba szerkesztése, majd ezek elemző feldolgozása. Kiindulópont a Hungarikumok Gyűjteménye honlap (hungarikum.hu), valamint a Baranya Megyei Értéktárban nyilvántartott nemzeti értékek voltak. Sajnos mindkét oldal adatai hiányosak, az értéktárak tekintetében 2016 utáni adatokat nem tartalmaznak. További információkat a Nemzeti Művelődési Intézet baranyai munkatársainak adatbázisa jelentett, amely már 2019. évi adatokat is tartalmazott. A kezdetben még hiányos, alig több mint 40 települési adat rendszerezése a települési értéktár bizottságok, az értéktárak, azok elemei, és a bizottságok elérhetőségeivel indult, majd a települési önkormányzatok, kutatások, publikációk, sajtóhírek gyűjtése zajlott.

Kérdőíves felmérésre két alkalommal került sor. Első alkalommal 2020. januárjában, majd 2020. júliusában. A két kérdőív azonos formában lett kiküldve az adatok ellenőrzése érdekében. A Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programja keretében Baranya megyében foglalkoztatottak számára. A kérdőív az értéktár bizottság létrehozására, idejére, kezdeményezőjére, tagokra és elérhetőségekre, az értéktár elemeire, illetve a közművelődési foglalkoztatottak közreműködési szerepére, szándékaira vonatkozott. Első körben 201 kitöltött kérdőív érkezett be, a második ellenőrző körben 109, mivel ahol nem történt változás, onnan nem feltétlenül tartották szükségesnek a visszaküldést.

A kérdőíves felmérést strukturált interjú kérdéssor követte. Három célcsoport számára készült interjú. A 69 megalakult értéktár bizottsággal rendelkező településen a közművelődési foglalkoztatottak és a bizottsági elnökök számára, valamint a megyei közművelődési szakemberek számára. A kérdéssorok részben eltérőek voltak, amelynek célja egyrészt további adatgyűjtés volt, ugyanakkor mindhárom szemszögből (önkormányzat/bizottság, helyi szakemberek, megyei szakemberek) láttatni a megyében zajló értékőrző folyamatokat: hogyan élnek az érintettek a törvény biztosította lehetőségekkel, milyen módon működnek együtt a közművelődési intézményekkel, szakemberekkel, illetve vannak-e követhető jó példák, gyakorlatok. Hogyan látják ezeket a fő kérdéseket a bizottság tagjai, a közművelődés települési és megyei szakemberei. Mindez a gyűjtött adatokkal együttesen alakította ki összképet a megyei értéktárak tevékenységéről.

A közösségi értékek társadalmi beágyazottsága, közösségi tudásátadás gyakorlatának megfigyeléseire (helyi rendezvényeken, eseményeken való részvétel) sajnos a pandémia miatt nem került sor, elmaradtak a járási szakmai napok. Mindezek részbeni pótlása érdekében az interjúkérdések kibővültek a helyi gyakorlatra vonatkozó kérdésekkel.

Információkkal szolgált a Hungarikum Bizottság által kiírt pályázatok eredményességének vizsgálata is a baranyai településekre vonatkozóan. A kutatás összegzéséhez elvégeztük a kapott adatok elemzését a települési értékválasztás ágazati besorolása alapján is, ami szintén összehasonlítható adat az egyes települések térbeli elhelyezkedése, nagyságrendje tekintetében. Az így kibővült települési elérhetőségi listára került bizottságokhoz a korábbi adatokra épülő kérdőív lett eljuttatva, annak érdekében, hogy a kutatási időszak végéig pontosításuk az adatokat.

A társadalmi beágyazottság és közösségi tudásátadás gyakorlatának vizsgálata a különböző online elérhető források alapján történő beazonosítást jelentette. Az Értéktár Bizottsággal rendelkező települések adatfelvételi lapjai az önkormányzati honlapok, helyi szervezetek és intézmények honlapjainak és közösségi oldalainak áttekintésével készültek el a hozzáférés tartalmi adataira vonatkoztatva: Értéktár Bizottság célja, tagjai, az értéktárba történő jelölés/javaslat módja, a Települési Értéktár elemei, az egyes értékek ágazati besorolása, illetve mely értékeket tartanak számon az adott településen, amelyek nincsenek értéktárba sorolva, de mégis értékként jelennek meg (pl. helyi látványosságok, turisztikai vonzerők, műemlékek, természeti vagy épített örökség, hagyomány vagy esemény, emberek vagy közösségek, akikre büszkék, jöhet a múltból, lehet a jelenben, tehát bármi, amit kiemelnek, amire büszkék, amit fontosnak érznek láttatni).

Az adatgyűjtés Baranya megye települései mellett kiterjed a horvátországi Baranya magyarok lakta területén zajló értéktári kiválasztási folyamatra is. A kutatás területi kiterjesztésének indoklására a bevezetőben kitértünk. A történeti Baranya területén élő emberek kulturális sajátosságait, táji identitását, a különféle néprajzi csoportok kialakulását évszázadokon át közös, illetve egymáshoz kapcsolódó, egymásra is ható táji, társadalmi, illetve történelmi adottságok befolyásolták. A földrajzi környezet meghatározta az egy-egy tájegységen belül élők foglalkozását, életmódját, kultúráját. A Duna és a Dráva határolta térségből Belső-Drávaszöveget, más néven Baranya-háromszöveget, a trianoni békeszerződést követően elcsatolták Magyarországtól, de a magyar népcsoport egykor egységes néprajzi jellege az országhatár ellenére bizonyos vonásokban mégis megmaradt. E vonások hasonló és eltérő jellege a külhoni értéktárak elemeinek sajátosságaiban is érzékelhető.

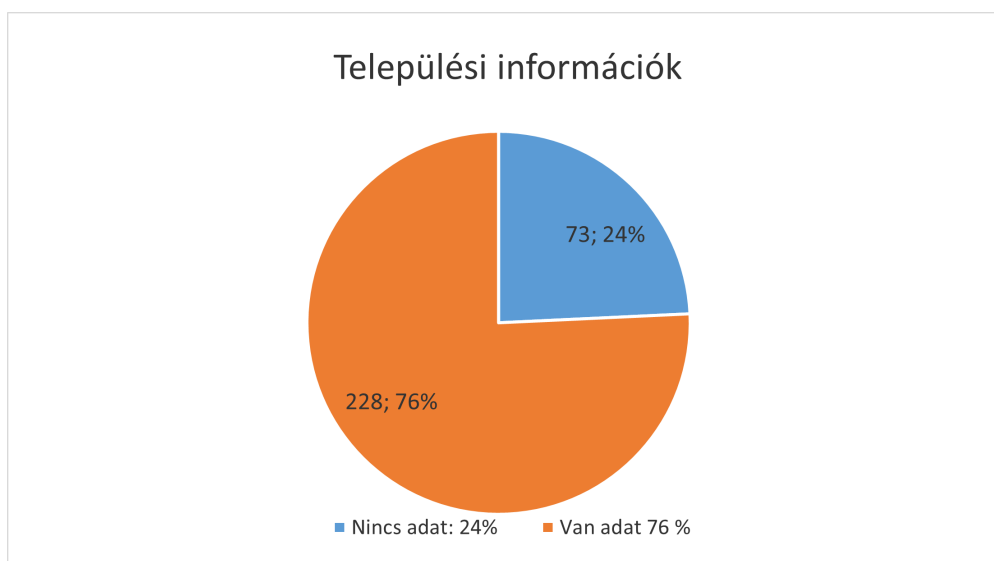
Feltérképeztük a meglévő kapcsolatokat, együttműködéseket annak érdekében, hogy javaslatot fogalmazzunk meg a hálózat fejlesztésére. A kapott adatok és források megjelenítése a Pécsi Tudományegyetem honlapján, a Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet Kulturális Örökség Kutatócsoportja gondozásában történik. A települések számára gyakorlati hasznosítás céljából ajánlást fogalmazzunk meg.

A létrejövő online adatbázis elemei: baranyai értéktárakban szereplő értékek, azok bemutatása, a helyi tudás gyűjtői, közvetítői, a helyi értékeket kutató személyek és munkásságuk, helyi és más vonatkozó kutatások és publikációk, módszertani ajánlás, amelyek további kutatások forrásai. Az online információs tér alkalmas lesz egy nyilvános formában elérhető és folyamatosan bővülő adatbázis kialakítására, megteremtve a baranyai érintettek, információhordozók hálózatosodásának lehetőségét is. Ezzel lehetővé válik a kutatás eredményeinek hozzáférhetősége, mind tudományos, mind helyi közösségi hasznosulása.

Települési értéktárak sajátosságainak felmérése

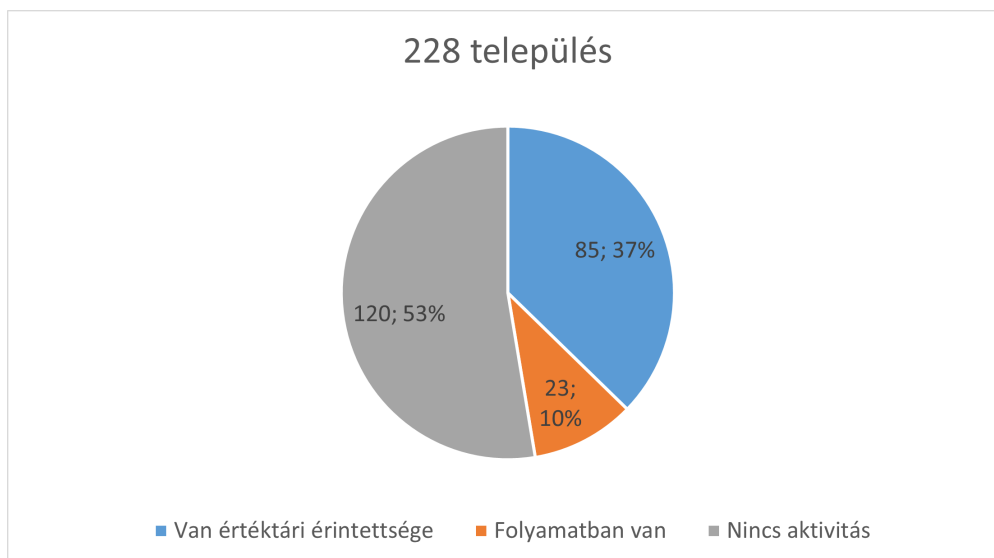
A települési honlapok, médiában közölt információk, a megyei Értéktár Bizottságtól és a Nemzeti Művelődési Intézet (NMI) baranyai irodája munkatársaitól kapott és leellenőrzött, egyeztetett adatok, majd a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programjának munkatársai (280 fő) számára kiküldött online kérdőívek válaszai alapján pontosíthattuk az adatokat, és olyan információkhoz is hozzájutottunk, hogy mely településen van folyamatban, vagy tervezés alatt bizottság létrehozás, illetve értékek kiválasztása.

1. ábra: Baranya megye összes települése vonatkozásában a rendelkezésre álló adatok aránya.
(Forrás: Saját kutatás adatai, 2021. 08. 12.)

A települések 76 %-áról rendelkezésre álló adatok alapján az települési értéktárral bíró települések száma a 69-ra bővült. Ezen kívül még 23 település esetében beszélhetünk helyi települési értéktár folyamatban lévő megalakulásáról. Továbbra is magas azon települések száma (120), ahol még nem élnek a törvény adta lehetőséggel. Ugyanakkor a következőkben részletezett vizsgálat azt mutatja, hogy egyes települések nem csak települési értéktárban, hanem tájegységi, megyei vagy nemzeti szintű értéktárban is érintettek. Ezért a települések érintettségét vizsgálva valamennyi értéktári érintettséget figyelembe véve tekintünk egy-egy települést érintettnek, illetve aktívnek. Az alábbi ábra az érintett települések nagyságrendjét mutatja.

2. ábra: Baranya megyei települések értéktári érintettségi adatai.
(Forrás: Saját kutatás adatai: 2021.08.11.)

Mint látjuk, a 228 település között 85 rendelkezik már valamely szintű értéktári elemmel, 23 településen már tervezik vagy folyamatban van a kiválasztási folyamat, 120 település esetében nem tapasztaltunk aktivitást.

A következő ábra a 2012 és 2021 között létrejött bizottságok évenkénti megoszlását mutatja.

3. ábra: Létrejött települési értéktár bizottságok évenkénti száma.
(Forrás: Saját kutatás adatai. 2021. 08. 12.)

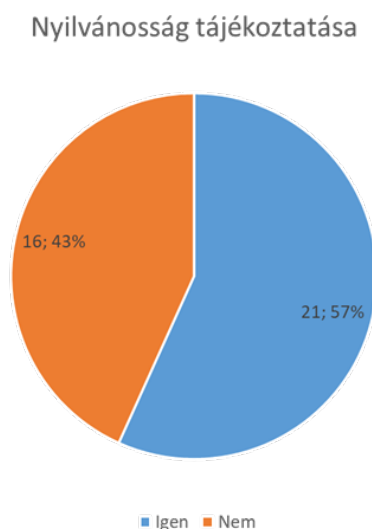
Az értéktárak létrehozásának időpontjára vonatkozó kérdésre kapott válaszok alapján megfigyelhető, hogy a 2012-es törvény hirdetése utáni 3 év aktivitását követő két évben nincs adat.

A kutatás során feltárt információk alapján arra lehet következtetni, hogy a törvény megjelenése a hagyományok őrzésében egyébként is aktív településeket inspirálta, ugyanakkor a Baranya Megyei Önkormányzat akkori elnöke, aki egyben a Baranya Megyei Értéktárat is létrehozta, majd elnöke lett, intenzív kampányt folytatott a megyében. 2015 júniusában 41 települési értéktárra hivatkozik

(<https://www.bama.hu/kozelet/a-kincses-baranya-projekt-hazhoz-megy-613745/>), majd a következő hónapokban járási kampányba kezd, amelynek eredményeképpen ez a szám 48-ra nő. Ezzel párhuzamosan a megyei értéktárba is bekerül 41 elem, és azokat a Kincses Baranya elnevezésű honlapon meg is jelenítik. Az ezt követő években elnökváltás történik és az adatok a nyilvánosság felé nem változnak. A jelenlegi és egyben 2021-ben választott új bizottsági elnök a korábbi adatok elvesztése után adatgyűjtésbe kezd. A honlap adatai jelenleg is a 2016-os adatokat tartalmazzák, de rendelkezésre bocsátotta a mára 72 elemre bővült megyei értéktári listát. A megye településeinek nyilvántartása viszont elveszett, jelenleg erősen hiányos.

Az értéktárat megalakító településekre vonatkozó online tájékoztatás vizsgálata csupán 37 településre vonatkozóan áll rendelkezésre, de a nyilvánossá tétel tekintetében jól mutatja az információk megosztásának aktivitását.

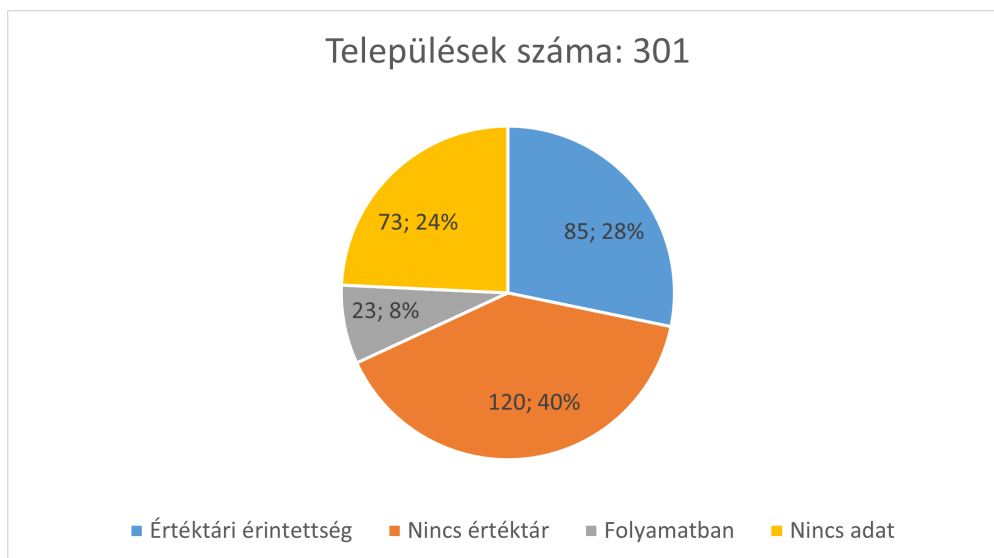
4. ábra: A nyilvánosság tájékoztatásának arányai.
(Forrás: Saját kutatás adatai 2021. 02. 25.)

Visszaulva a 3. ábra grafikonjára, látható, hogy a gyenge (2016-17) éveket lassú növekedés követi (2018-19) amely 2020 és 2021 során hirtelen emelkedést mutat. Feltételezésünk szerint a növekedés jelentős részben a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programja keretében 2020 decemberében felvett közel háromszáz fő képzésén történt felkészítésnek köszönhető. Hatására a későbbiekben még visszautalunk. A foglalkoztatottak aktivitása azonban mindenképpen megállapítható, valamint a jelenlegi megyei bizottsági elnökkel történt interjú során kiderült, hogy ő maga is kampányba kezdett a megye településein. Mint szentlőrinci lakos, ott is kezdeményezte a települési értéktári bizottság létrehozását.

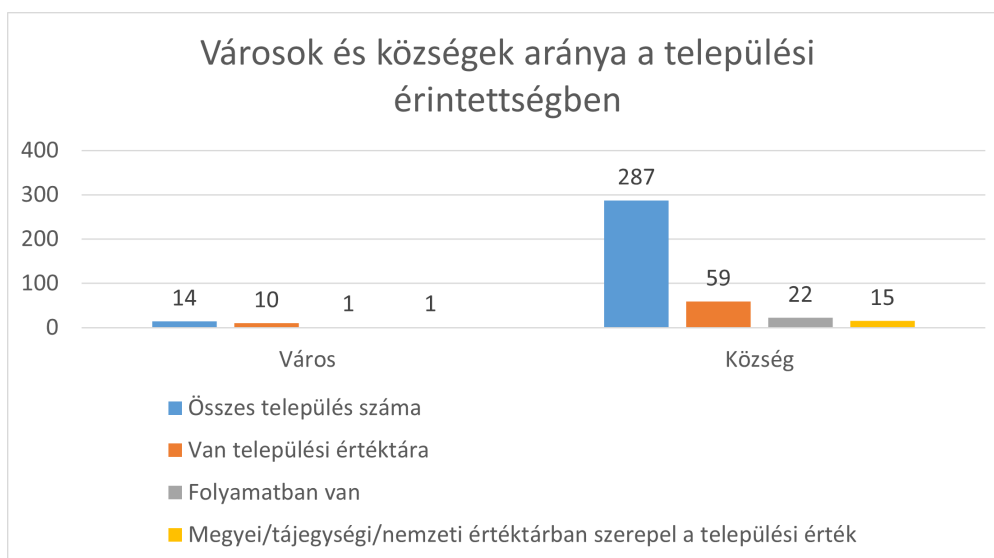
A kutatás során összegyűjtött adataink a következő tendenciát mutatják a települések értéktárakban való érintettsége vonatkozásában.

5. ábra: Baranya megye összes (301) településének érintettsége.
(Forrás: Saját kutatás adatai: 2021.08.11.)

A következő ábra a városok és községek arányát mutatja a települési érintettségben. Baranya megyében összesen 14 város található. Két városban nincs aktivitás, de 10 városnak van települési értéktára, 1 városban most alakul, míg 1 városnak nincs települési értéktára, de van magasabb (területi) szintű értéktárban értéke. A községek esetében a 287 településből 59-nek van bizottsága, 22 településen most van alakulóban, míg 15 községben nincs települési értéktár, ugyanakkor van valamely magasabb (területi) szintű értéktárban értéke.

6. ábra: A városok és községek érintettségének arányai.
(Forrás: Saját kutatás adatai. 2021. 08. 02.)

Az alábbi táblázat részletesen bemutatja a települések érintettségét. A 85 település 117 értéktárban (települési, tájegységi, megyei, nemzeti) érintett. A 85 településből 58 csak egy értéktárban, 22 település 2 értéktárban, 5 pedig 3 értéktárban is érintett. Figyelembe véve, hogy a 85 érintett település mellett 23 mutat aktivitást, azaz tervezi vagy már folyamatban van bizottság létrehozása, összesen 108 település nevezhető aktívnek. ha ehhez hozzáadjuk a későbbiekben részletezett horvátországi Külhoni Értéktár által érintett településeket, akkor a történeti Baranyára vetíthető településszám összesen 117-re emelkedik.

Mivel a kutatás során kapott és ellenőrzött adatok mellett még nem ellenőrzött információk utalnak arra, hogy a létrejött 3 tájegységi értéktárban ismert települések mellett továbbiak is érintettek, ez a szám valószínűsíthető, hogy magasabb.

A három baranyai tájegységi értéktár és az érintett települések:

- Északi Hegyhát tájegységi (2017), Települései: Alsómocsolád, Bikal, Mágocs, Mekényes, Nagyhajmás
- Kelet-Mecsek Tájegységi (2019): 13 község, köztük: Hosszúhetény, Kárász, Magyaregregy, Máza, Szászvár, Vékény
- Ormánsági Tájegységi Értéktár (2020), Megalakító települései: Csányoszló, Vajszló és Vejtő.

A kapott adatok tehát a megye településeinek több mint egyharmadában mutatnak aktivitást az értékek felkutatásában és azok törvény szerinti értéktárba sorolásában.

1. táblázat: A települések érintettségének részletes bemutatása.
(Forrás: Saját kutatás adatai. 2021. 08. 02.)

Települések érintettsége	Települési	Tájegységi	Megyei	Nemzeti/hungarikum	
Összes értéktári érintettség	69	18	25	5	117
2 értéktárban érintett					22
3 értéktárban érintett					5
4 értéktárban érintett					0
Egy szinten érintett települések száma	45	6	7	0	58
Több szinten érintett települések száma	x	x			9
	x	x	x		2
	x	x	x	x	0
	x		x		10
	x		x	x	3
	x			x	0
		x	x		1
		x	x	x	0
		x		x	0
			x	x	2
				x	0
Összes Baranya megyei érintett település száma					85
Megalakulás folyamatában érintett települések száma					23
Összes aktív település száma					108
bm					9
Történeti Branya érintett településeinek száma					117

A települések értékválasztásának jogszabályi környezete

Az átlátható jogi háttér elengedhetetlen a magyar nemzeti értékek védelme érdekében, amely egyben az európai kulturális örökség része is. Bár az e területre vonatkozó jogszabályok formailag szinte teljes egészében megszülettek, hatékonyabb érvényesülésük és végrehajtásuk érdekében, úgy tűnik, hogy még sok a tennivaló.

Az előbbiek által motiválva – jelen kutatási koncepció keretei között – a megjelent jogszabályi környezet vizsgálatát egyrészt „statikusan” (az adott hatályos jogszabályi környezet), másrészt annak „dinamikájában” (jogszabályok érvényesítésülésének lehetőségei, illetve az ezt esetlegesen gátló tényezők, elsősorban a helyi közösségekben) próbáltuk feltárni.

Közismert, hogy Magyarország Alaptörvényének P) cikke szerint „a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik”. Az említett cikk alapján az Országgyűlés 2012-ben törvényt fogadott el a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról (2012. évi XXX. törvény). Ez a törvény és annak végrehajtásáról szóló rendeletei – előbb 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet, majd a 324/2020. (IV. 16.) Korm. rendelet – mellett, amelyek a kutatásunk középpontjában állnak, számos más törvény is fontos szerepet játszik a nemzeti értékek és kulturális örökségünk megóvása érdekében: pl. a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény; a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény stb. Az előbbiekből egyértelműen kivilágló „metszéspontok” helyi szinten való megvalósulására összpontosítottunk. Négy olyan törvény néhány kiragadott – elsősorban a kutatási téma szempontjából – releváns rendelkezéseit vetettük össze a nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló törvény helyi szintre vonatkozó szabályozásával és céljaival, amelyek között szinergikus hatásokat feltételezhetünk.

Nevezetesen:

- 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
- 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról

A kutatásunkban az elsődleges „metszéspontokra” koncentráltunk, és a helyzetfelmérésben az online hozzáférhető forrásokra, továbbá a kiküldött kérdőívekre, interjú kérdéssorokra adott válaszokra hagyatkoztunk, tekintettel arra, hogy mozgásterünket erősen érintette a pandémiás helyzet. Ennek javulását követően néhány személyes interjú elkészítésére is lehetőség nyílt, amelyek szintén forrásul szolgáltak megállapításainkhoz.

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény – többek között – megteremti annak lehetőségét, hogy települési önkormányzatok települési értéktárakat hozhatnak létre. E fakultatív feladat megvalósítása szintézisbe hozható olyan további helyi szinten az önkormányzatok által ellátandó kötelező (pl. a közművelődési alapszolgáltatások megszervezése) vagy önként (pl. a közösségi kulturális hagyományok és értékek ápolásának, a művelődésre, társaséletre szerveződő közösségek tevékenységének, a lakosság életmódja javítását szolgáló kulturális célok megvalósításának támogatása) vállalt teendőkkel, amelyekbe a civil szervezetek is hatékonyan közreműködhetnek. A korábbiakban hivatkozott jogszabályokban ennek elvi opciója benne rejlik, sőt feltételezésünk szerint az egyes törvények preambulumban meghatározott célok egy része hatékonyabban realizálható.

A fennálló jogi környezet statikus vizsgálata alapján eredetileg felállított kérdéseink korlátozása mutatkozott szükségesnek a kutatásunk első fázisában tapasztaltak alapján. Ennek oka, hogy míg az online források bizonyos köre könnyen hozzáférhető és jelentős adatmennyiséget,

dokumentumokat tartalmazó adatbázisokból (pl. önkormányzati rendeletek, civilszervezetek névjegyzéke) beszerezhető, addig más, a világhálón hozzáférhető információk nagyon szűkösek voltak. Többek között ezeket kívántuk pótolni a második kérdőívben megfogalmazott jogi környezetre vonatkozó kérdésekkel, de a feldolgozásakor szembesültünk azzal, hogy nagyon sok esetben a kitöltőknek értelmezési problémáik lehettek, azaz nevezett kérdéskörre adandó válaszok elmaradtak, amelyek a valid kiértékelést ellehetetlenítették. Ezeket csak részben pótolta a néhány interjú, amelyek az Értéktár Bizottság elnökeivel készültek. Adataink tehát csak tendenciák megállapítására alkalmasak.

A fentiek tükrében, végül a következő alapvető kérdésekre kívántuk választ kapni:

- Milyen szervezeti keretek között működnek Baranya megyében a Települési Értéktár Bizottságok?
- Az Értéktár Bizottságot működtető Baranya megyei települések rendelkeznek-e a hatályos jogszabályoknak megfelelő közművelődési rendelettel?
- Melyek azok települések, amelyek közművelődési alapszolgáltatásaik között a hagyományos közösségi kulturális értékek átöröktése feltételeinek biztosítását vállalják?
- Az Értéktár Bizottságot működtető Baranya megyei településeken milyen civil szervezetek (elsősorban egyesület és alapítvány) működnek? Megjelenik-e céljaik között a helyi érték, a kulturális örökség megóvása?

Az előbbi kérdések összefüggésrendszerében (helyi értékmegőrzés – közművelődési tevékenység – civil szervezetek) és a korábban említett források bősége, illetve ínsége miatt még további distinkciókat is felállítottunk. Egyrészt abból kifolyólag, hogy a 1997. évi CXL. törvény 76.§-a differenciáltan előírja közművelődési alapszolgáltatások megszervezését, kutatásunk az 1000 fő lakosságszám feletti településekre (kivéve Pécs megyei jogú várost) fókuszált, amelyeknél akár megjelenhetnek a további kötelezően ellátandó egy vagy kettő alapszolgáltatás között „a hagyományos közösségi kulturális értékek átöröktése feltételeinek biztosítása”, és ezzel együtt még a közművelődési rendelet is rögzíti. (Ez nem zárja ki azt, hogy az előzőekben említett alapszolgáltatás a fakultatív feladatok között ne szerepelhetne egy 1000 fő lakosságszám alatti településnél.)

Másrészt úgy gondoltuk, hogy az általunk behatárolt településeknél nagyobb eséllyel találunk olyan civil szervezeteket, amelyeknek a céljaik között megjelenik a helyi érték, a kulturális örökség megóvása valamilyen formában. (Ez szintén nem jelenti azt, hogy kisebb községekben nem találkozhatnánk olyan egyesületekkel, amelyek a fenti célt ne tűzhetnék zászlójukra.)

Baranya 301 településéből 37 meghaladja az 1000 főt, de nem éri el az 5000 lélekszámot (6 város, 3 nagyközség és 28 község). Hét település van, ahol ennél többen laknak, és még Pécs megyei jogú város. Az előbbi körben 11 településen, míg az utóbbi 5000 fő lakosságszámot meghaladó városokban – egy kivétellel – mindegyikben működik Értéktár Bizottság.

2. táblázat: Települési értéktár bizottsággal rendelkező 1000 fő feletti lélekszámú baranyai községek, városok.

(Forrás: Saját kutatás adatai. 2021. 08. 11.)

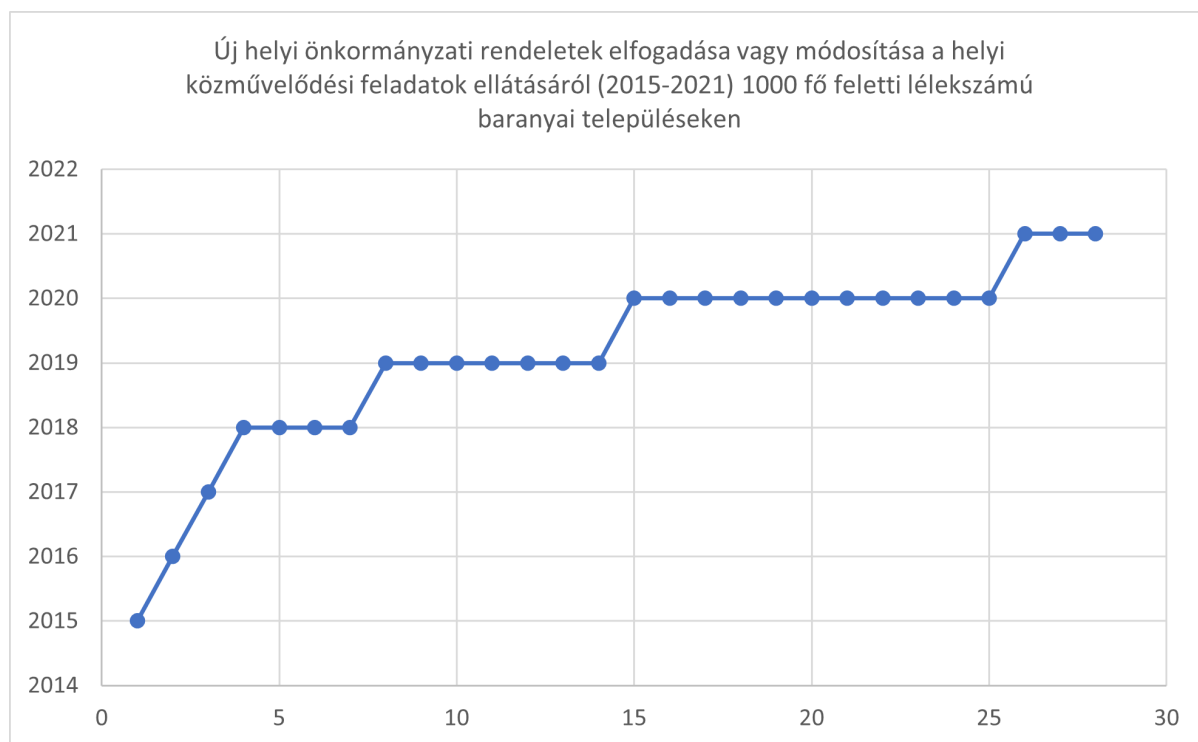
Név	Település	Lakosságszám
Orfű	község	1 153
Máza	község	1 247
Nagyharsány	község	1 464
Villány	város	2 237
Mágocs	város	2 270
Szászvár	nagyközség	2 339
Beremend	nagyközség	2 389
Sellye	város	2 651
Sásd	város	3 084
Hosszúhetény	község	3 501
Pécsvárad	város	3 987
Harkány	város	5 158
Szentlőrinc	város	6 420
Siklós	város	9 538
Szigetvár	város	10 208
Mohács	város	18 543
Komló	város	337

Az első alapvető kérdés kapcsán az állapítható meg, hogy jellemzően egy teljesen új bizottságot hoznak létre, az adott település értéktár bizottságát, benne képviselőkkel, és ha ez lehetséges, külső szakértőkkel; vagy külön szakmai testület keretei között működő önálló értéktár bizottságok jönnek létre. Az előbbitől eltérő egy-egy kivétellel csak nagyon ritkán találkozhatunk, mint például Komló esetében, ahol már egy meglévő önkormányzati bizottságra (Gazdasági és településfejlesztési); vagy Mohács vonatkozásában, amikor kimondottan egy civil szervezetre bízták a feladatot. Továbbá a helyi intézmények esetleges közreműködése sem érhető tetten markánsan. Sajnálatos, hogy legtöbb esetben a szervezeti működés alul dokumentált vagy legalábbis a nyilvánosság számára sok esetben nem átlátható.

A második kérdésre vonatkozóan megállapítható, hogy az általunk vizsgált 45 (37+7+1) településből kilencnek nincs közművelődési rendelete vagy online formában nem hozzáférhető, holott a Nemzeti Jogszabálytárról szóló 338/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet 4. §-a alapján a Nemzeti Jogszabálytár internetes felületén ezt közzé kellene tenniük. A valós helyzet ettől eltérhet, de ha nem, akkor a vizsgált települések 20%-a mulasztásos jogszabálysértést valósít meg. Három település közművelődési rendeletét nem igazította a 2017. évi CLXXX. törvény által bevezetett módosításokhoz, amelyek 2018. január 1-jén léptek hatályba, így közművelődési alapszolgáltatásokra vonatkozó szabályozás tartalmi megjelenése esetleges a helyi jogszabályokban, és a formális követelményeknek biztosan nem felelnek meg.

7. ábra. Új önkormányzati rendeletek elfogadása vagy módosítása a helyi közművelődési feladatok ellátásáról.

(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 08. 19.)

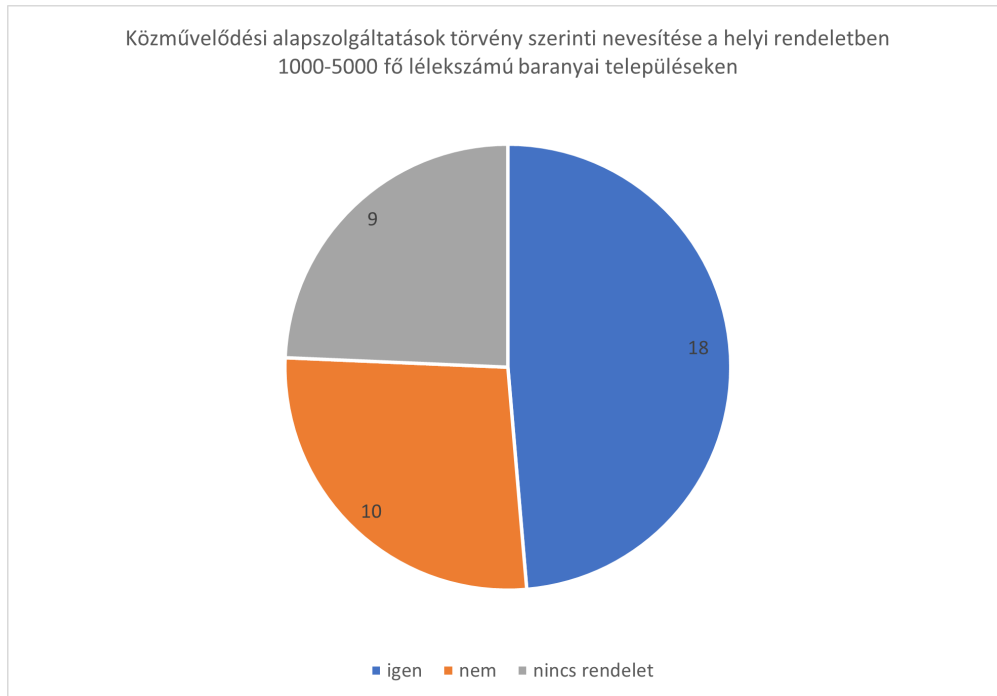

Ennek az ellenkezője is megfigyelhető több esetben, amikor módosítás történt vagy új rendeletet fogadott el a képviselő testület, de ezek a korábbi szabályozás tartalmára épülnek továbbra is, azaz a közművelődési alapszolgáltatás kifejezés nem is szerepel a normaszövegben. Ez nem jelenti

feltétlenül azt, hogy tartalmi szempontból ne lennének relevánsak ezek a rendeletek.

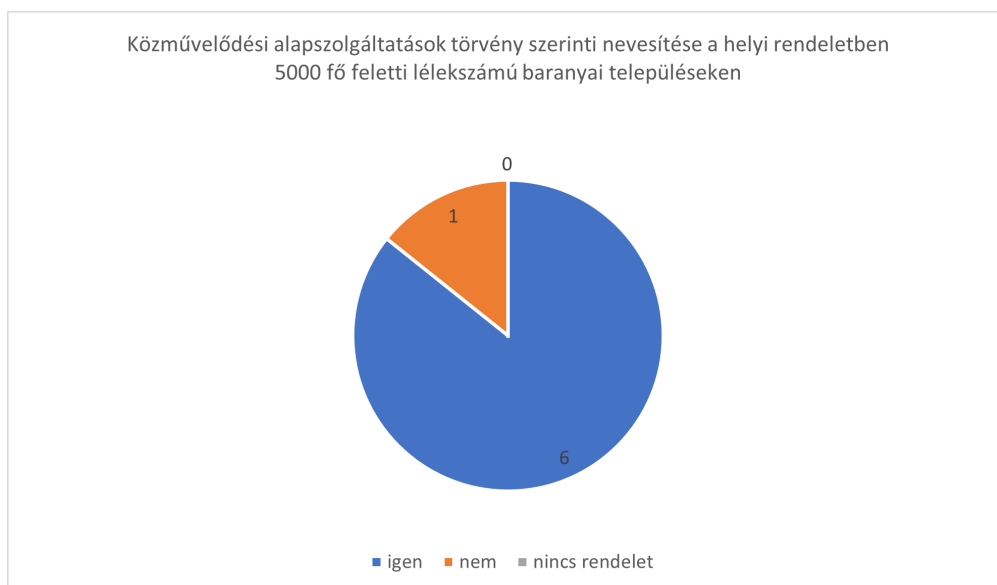
8. ábra: Közművelődési alapszolgáltatások törvény szerinti nevesítése a helyi rendeletben 1000 fő feletti településeken.

(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 08. 19.)

9. ábra: Közművelődési alapszolgáltatások törvény szerinti nevesítése a helyi rendeletben 5000 fő feletti településeken.

Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 08. 19.)

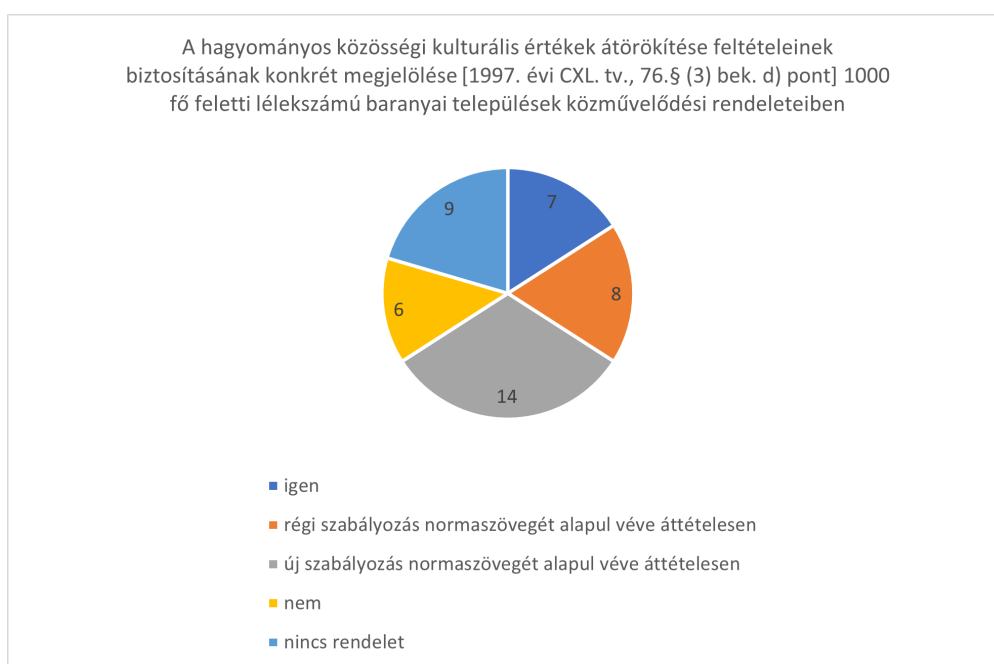

Ennek továbbgondolása már átvezet minket a harmadik kérdésünkhöz, ugyanis a korábban meghatározott fókuszunk alapján azt is megállapítottuk, hogy csak nagyon kisszámú az a

település, amely kötelező feladataként explicit nevesíti a kötelezően ellátandó közművelődési alapszolgáltatásai között „a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása tevékenységét”, ráadásul ezek mind olyan helységek, amelyekben jelenleg nem működik helyi értéktár bizottság. Ez persze nem jelenti azt, hogy más települések rendeleteiben implicit módon ne fogalmazódnának meg az előzőekben hivatkozott törvényi szövegnek tartalmilag megfelelő törekvések. A jelenleg értéktár bizottsággal rendelkező települések többségére is ez utóbbi a jellemző.

10. ábra: A hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása. 1000 fő feletti települések.

(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 08. 19.)

Ez a párhuzam felveti egyrészt annak felkutatását, hogy az értéktárral bíró települések az általunk kiemelt alapszolgáltatás [1997. évi CXL. tv., 76.§ (3) bek. d) pont] megvalósításába – a közművelődési feladatellátásban hivatásszerűen résztvevőkön kívül – bevonják-e (mennyire és hogyan) a helyi lakosok szervezett közösségeit, elsősorban a civil szervezeteket (főleg az egyesületeket és alapítványokat). Másrészt ugyanez még inkább aktuális lehet a helyi értéktár bizottsággal nem rendelkező olyan helységekben, amelyekben léteznek érték megőrzéssel, hagyományápolással stb. foglalkozó civil szervezetek, hiszen őket is meg lehet bízni a feladat ellátásával.

Támaszkodva civil szervezetek bírósági névjegyzékének közhiteles nyilvántartására a negyedik kérdés vonatkozásában azt láttuk, hogy az érintett települések közül nincs olyan, amelyhez ne lehetne kötni legalább néhány civil szervezetet. Számuk általában annak függvényében magasabb vagy alacsonyabb, hogy mennyire népes az adott település. Az is megállapítható, hogy azok a szervezetek, amelyek a létesítő okiratuk szerint szűkebb vagy tágabb értelemben foglalkoznak értékek átörökítésével is, jellemzően jelen vannak a településeken. Ilyen szervezetekkel az 1000-5000 fő lakosú településeknél minden esetben legalább egy, de volt, ahol akár tíz is előfordult, míg az 5000 főt meghaladó lélekszámú városokban ennél magasabb értékekkel is találkoztunk. A

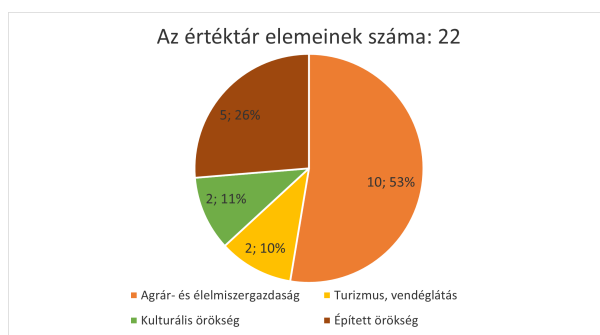
helyhatóságok ennek ellenére sem – egy kivételtől eltekintve – választják a civil szervezeti kereteket, amely egy alternatívája lehet a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. kerettörvényben rejlő lehetőségek kiaknázására, főleg, ha az önkormányzat a közművelődési alapszolgáltatások között amúgy is vállalta kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítását, a kulturális örökség helyi védelmét.

Az eddigiek alapján most csak a legfontosabb alapvető összefüggéseket emeltük ki. Megállapítható, hogy a kutatásunk időkeretei között jelentős változások következtek be az érintett települések (pl. új helyi önkormányzati rendeletek elfogadása vagy módosítása a helyi közművelődési feladatok ellátásáról; új helyi értéktárak létrejötte) életében. Az összegyűjtött jelentős mennyiségű dokumentumok és információk teljeskörű feldolgozása még további munkát igényel. A báziskérdésekben rejlő további lehetőségek kiaknázáshoz, mélységi megismeréséhez, az ok-okozati összefüggések feltárásához, illetve bizonyos vélelmeink verifikálásához további, korlátok nélküli jelenléti „terepmunka” szükséges.

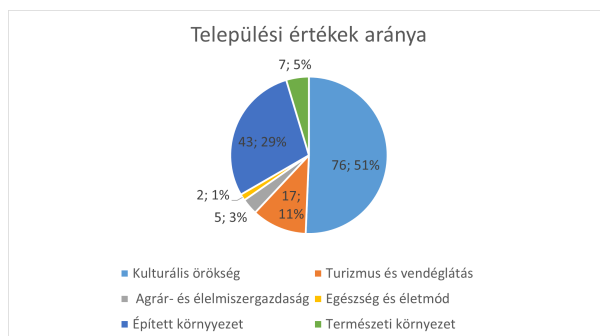
A történeti Baranya településeinek értékválasztási tendenciái

A települési, a megyei és a külhoni értékválasztás összehasonlítása ágazati besorolás szerinti eltéréseket mutat. A baranyai településekről a Baranya Megyei Értéktárba javasolt és elfogadott értékek közül az ágazati besorolás szerint leggyakoribb a kulturális örökség kategóriába javasolt érték. A települések esetében ezt a helyi építészeti örökség követi, ami a megyei listán viszont az ötödik helyet foglalja el. Fordított a sorrend az egészség és életmód kategória esetében. Az egyes kategóriák közötti sorrendben a köztes helyet foglal el az agrár- és élelmiszergazdasági, valamint a turizmus és vendéglátás kategória. A természeti környezet jelentős arányú a települések esetében, míg a megyei értéktárban nem szerepel ez a kategória. Ugyancsak hiányzik a természeti környezet a drávaszögi értékek között, viszont itt az agrár- és élelmiszergazdasági kategória vezeti a listát. Ezt követi az épített örökség, majd a kissozámú kulturális örökség és a turizmus, vendéglátás kategória. Míg a hazai (baranyai) értéktárakban a kulturális örökségek, a jelenkori közösségek életében identitásukat meghatározó, közösen birtokolt, aktualizált értékek száma dominál, addig a horvátországi értéktárban jelentősebb a magyarság letelepedésére, a magyarsággal közös múlt, az emlékezésre, az egykor Magyarországhoz tartozó területiségre, néprajzi elemekre utaló értékek választása.

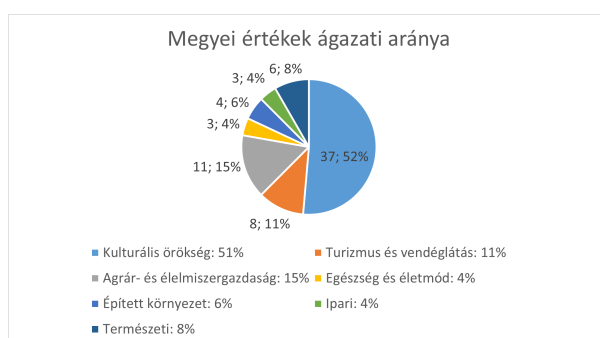
11. ábra: Külhoni Magyar Értéktár – Horvátország, Ágazati besorolás jellemzői.
(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 02. 11.)

12. ábra: Baranya megyei települési értékek ágazati aránya.
(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 02. 11.)

13. ábra: Baranya megyei Értéktárban szereplő értékek ágazati besorolása.
(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 02. 11.)

14. ábra: Értékválasztási tendenciák összehasonlítása.
(Forrás: Saját kutatási adatok. 2021. 08. 19.)

Baranya megyei települések értékei	Baranya Megyei Értéktár értékei	Drávaszög (horvátországi Baranya)
1. Kulturális örökség	1. Kulturális örökség	1. Agrár- és élelmiszergazd.
2. Épített örökség	2. Agrár- és élelmiszergazd.	2. Épített örökség
3. Turizmus és vendéglátás	3. Turizmus és vendéglátás	3. Kulturális örökség
4. Természeti környezet	4. Természeti környezet	4. Turizmus és vendéglátás
5. Agrár- és élelmiszergazd.	5. Egészség és életmód	
6. Egészség és életmód	6. Épített örökség	
	7. Ipari érték	

A helyi tudás átadásának lehetőségei

Az aktív településeknek kiküldött interjúk kérdései a helyi értékek tudatosítására, népszerűsítésére vonatkozó tevékenységek sajátosságaira is rákérdeztek; Az Értéktár Bizottság végez-e az értékfeltárással kapcsolatos tájékoztató, népszerűsítő, kezdeményező tevékenységet a településen? Valamennyi vizsgált településen vannak rendezvények, amelyeknek a helyi értékek őrzése a célja. Sok esetben maga a rendezvény a helyi érték, mint például a mozsgói Kakasütés. Arra is van példa, hogy a helyi értékek védelme, bemutatása nem direkt, hanem közvetett módon történik, a többnyire szabadtéri rendezvények helyszínéül. Ilyen az évente megrendezésre kerülő Ördögkatlan fesztivál célja sem közvetlenül a helyi értékek megőrzése, viszont a rendezvényhelyszín kijelölése révén mind a helyi lakosnak, mind a turistának lehetősége adódik

megismerni és megszeretni Villány és a környező települések helyi értékeit. A helyi értékek bemutatása, azok népszerűsítése, ezen kívül új értékek feltárása, azok felterjesztése témájú tartalmakat a legtöbb esetben honlapon, hírlevélben, illetve lakossági Facebook oldalon osztanak meg információkat, illetve kampányolnak az értéktárak bővítése érdekében. Gyakori a lakossági felhívás, fórum, közösségi beszélgetés, de ritka esetekben helyi tévében vagy rádióban is megjelennek hírek.

A nyilvánosság biztosítása szintén fenti felületeken történik, de néhány településen ügyfélszolgálatot működtetnek a helyi teleházban, közművelődési intézményben. Gyakori a települések nevelési és oktatási intézményeiben zajló értékőrző tevékenység, különösen a helyi óvodákban és az általános iskolák alsó tagozatán.

Az értékfeltáró közösségek létrehozása kevésbé jellemző, mivel a települések civil szervezetei gyakran épp azok a szervezetek, akik kezdeményezői az értéktár létrehozásának, illetve maguk is alapértéknek és védendőnek tekintik a helyi értékeket. Az aktív civil szervezetek tevékenysége kiterjed dokumentumok, tárgyak gyűjtésére, feldolgozására, programok, konferenciák, előadások szervezésére. Különösen akkor jellemzőek ezek a tevékenységek, ha a civil szervezet célja eleve a helyi értékek megőrzése, ápolása, a hagyományok tovább örökítése.

Néhány kivételtől eltekintve nem zajlik olyan gazdasági tevékenység, ami helyi értékre épül. E kivételek elsősorban turisztikai szolgáltatások, mint például Alsómocsolád esetében, vagy Villányban, ahol a helyi értéket képező pincesor épületeinek jelentős része borospinceként, boridegenforgalmi vendéglátóhelyként működik.

Képzés vagy tréning, ami az értékfeltárára készítene fel, 1-2 esetben jelenik meg válaszként, ugyanígy kevésbé jellemző a közösségi szintű értékfeltárás megszervezése sem. Kivételek Siklós és Szigetvár példái, ahol a Pannon Ifjúsági Értékkör Hálózattal szerveztek workshopokat és amelynek eredményeként értékkel gazdagodott értéktáruk, és további értékek jelölését készítik elő.

A helyi közművelődési intézményekkel vagy szakemberekkel való együttműködés nem általános. A leggyakoribb az önkormányzattal történő rendezvényszervezés, különösen a kulturális hagyományokat ápoló rendezvények közös szervezése, helyszín biztosítása értékekre épülő szakkörök, klubok, szervezetek működésére.

A horvátországi Baranya területén élő magyar lakosság értékválasztó gyakorlata

A történeti Baranya ma horvátországi területén élő magyar lakosságának jelenlegi hagyományőrző és értékválasztó gyakorlatának megismeréséhez elengedhetetlen a háború utáni helyzet feltárása. Horvátországban a hét évig tartó honvédő háború óriási károkat okozott. Az anyagi veszteség mellett jóvátehetetlen csapás érte a családokat, közösségeket. Intézmények, szervezetek tevékenysége, érdekképviselések szűntek meg, amelyek különösen a nemzetiségek, így a horvátországi magyarság életében is nélkülözhetetlenek voltak. Átalakultak az életkörülmények, az emberek közötti viszonyok, módosultak a társas érintkezések formái, új szokások is meghonosodtak, némelyek végképp eltűntek, de feledésbe merült régiiek is feltámadtak. Homályosan lehet látni, hogy a kisebbségben élő magyarság életében, javaiban, kultúrájában okozott veszteségnek mekkora hányadát fedezni majd a talpra állás. (LÁBADI 2008:1)

Hogyan lehet pótolni az odavesztett értékeket? A válasz a gazdasági körülmények újbóli visszaállítása, amelyek segítik a fizikai megélhetést és a megmaradást. Ennek alapfeltétele a kulturális és társadalmi élet újbóli megszervezése, a nemzetiségi intézmények folyamatos munkája. Ha lesznek újra kis falusi gyűjtemények, még ha megfogyatkozott tárgyakkal is, talán enyhülhet a reményvesztettség. „Mert minden gyűjteményt azzal a céllal hoztak létre, hogy igazolják: az elődök gazdagon megrakott kaptárakat hagytak utódaikra, s a bennük rejtkező múlt tisztelete erőt és kitartást adhat az újrakezdéshez és talpraálláshoz.” (LÁBADI 2008:51)

2004 óta a településeken újra megjelentek a közösséget összekovácsoló kezdeményezések. Rendezvényeket (május elseje megünneplése, falunapok, főzőversenyek, közös disznótor, halásznapok, locsolkodás, Luca nap stb.) szerveznek, hagyományőrző egyesületek jönnek létre, olyan mozgalmak jelennek meg, amelyek ráirányítják a lakosság figyelmét a táj- és környezetvédelem fontosságára. Helyi termékeket készítenek, amelyek utalnak a település sajátosságaira. Újra tartanak keresztelőket, lakodalmakat, névnapokat. Megünneplik a farsangot, aratást, újra van báli mulatozás, szüreti mulatság. A helyi közösségek hagyományos életmódját, gasztronómiáját elevenítik fel; mint a kopácsi halásznapok, a halpaprikásfőző verseny, vagy a sepei pacalfőző verseny. Egy háború után természetesen megnövekszik a halottak emlékének ápolása is, az elődök tisztelete, munkásságuk példaként állítása, amire a horvátországi külhoni értéktár elemei is példák.

Horvátországban 2015-ben jött létre a Külhoni Nemzeti Értéktár. A bizottság tagjaival történt interjúk szerint települési és tájegységi bizottság nem létesült, nem vállalják a helyi közösségek a települési értéktár létrehozását. Ennek okát abban látják, hogy a magyarság aránya egyre kisebb a településeken, ami egyre jobban csökkenti a magyar közösségek érdekérvényesítő képességét. Így azonban az értékválasztási metódus hierarchizált, kevésbé támaszkodik a közösségek véleményére, azaz elfogadottak a delegált személyek kiválasztási szempontjai. További nehézség a megfogyatkozott humán (szakmai) erőforrás, amelynek következtében a nemzeti értékek megőrzése céljára nyert pályázati támogatást kénytelenek voltak visszautalni. A helyi értékek népszerűsítését szolgáló tervek, pl. mobil kiállítás létrehozása, oktatási intézményekben való szervezése, az értékeket népszerűsítő játékok tervezése, gyártása sajnos egyelőre nem valósulhatott meg.

A hazai Baranya megyei és a horvátországi Baranya területén megnevezett nemzeti értékek választása és ágazati besorolása miközben több ponton, főleg a történeti szempontból közös múlt, közös kulturális gyökerek folytán hasonlóságot mutat, ugyanakkor az eltérő társadalmi közegből és politikai viszonyokból adódóan különbségekre is utal. A történeti Baranyára, mint táplálkozási tájra jellemző, hogy kisebb, de szomszédos táplálkozási tájak találkozási tere, így táplálkozási szokásai általában nem éles határuak, széles átmeneti övekkel jellemezhetőek, sőt, a táplálkozási szokások változásával párhuzamosan a táplálkozási tájak elrendeződése is folyamatosan változik, ritkán esnek egybe etnikus vagy politikai határokkal. Ennek egyik szembetűnő mutatója a történeti Baranya területén jellemző gasztronómiai örökség, az ezekhez kapcsolódó értékválasztás (pl. hal- és babételek, hurka). A gasztronómiai értékek választásában jelen van a nemzetiségek találkozási szokásaiból adódó átadás átvétel is, mint pl. a mohácsi sokácok cserepes bab étele és a csúzai hegyibab. A hal fogyasztása és annak változatos elkészítése a természeti, a folyókkal határolt terület adottságaira adott válasz az ott élő emberek életmódjában. A hazaitól eltérően hangsúlyos a már nem, vagy nem jellemzően használt halászati eszközök választása, ami szintén a folyómenti életformából adódik. Horvátországban, ahol a magyarság a fennmaradásért küzd és kulturális gyökereit tanúsító tárgyainak nagy részét elveszítette a háborúban, jelentősége van a már eltűnő,

használatban nem lévő, de még megmaradt emlékeknek, amelyek a magyarság vízhez kötődő életformájának hosszú időkre visszavezethető bizonyítékai. Ugyancsak érdekes, hogy a szokáshagyományok (májusfakítáncolás, kakasütés) nem kulturális örökség kategóriába kerültek, hanem turizmus és vendéglátás kategóriába. A helyi közösségek számára ezek az ünnepek a közösséget összekovácsoló események, ahol kiemelkedő szerepe van egymás vendégül látásának, és egyben az érdeklődők, a turisták megvendéglésének. Kulturális kategóriába ugyancsak már használaton kívüli, viszont egyedi, csakis az adott településre jellemző tárgyak kerültek, amelyek egyértelmű jelei a mentális emlékezésnek, így a múlthoz, a magyar kultúrához való tartozás jelentőségének. Az épített örökségbe sorolt helyek, mint pl. a templomok, a szakrális objektumok, a vallásgyakorlat helyei a magyarság letelepedésének jelentőségét, míg a síremlékek a jelenben élőknek az elődökre való emlékezésének jelentőségét hangsúlyozza. A drávaszögi magyarság értékválasztása egyrészt a magyar közösség identitásának erősítését, másrészt a magyar közösségnek a horvát társadalomban való reprezentációját fejezi ki.

A települési értékek helyi védelmének szerepe és jó gyakorlatai

A helyi élő tudás felmutatja az adott hely legnemesebb értékeihez való igazodás minőségét, a helyiek törekvését az adott táj és az ott élő emberek hagyományos kultúrájának jellemző, természetes tevékenységeire. A közös tudás lehetővé teszi a tér és az idő, a múlt és a jelen, a modern és hagyományos, azaz ősök és utódok egymásra találását. Ha a helyi értékek közös birtoklása közös tudássá, majd közös célokká alakítható, akkor az értékek a település közösségét, a település fenntartható fejlődését szolgálhatják. A közös tudás alapozhatja meg a „mi” tudatot, stabilizálhatja az egyént, fenntarthatja a helyi társadalomhoz való tartozás érzését. A közös értékek tudatosításával megőrződik a közös információ, tehát újra és újra lehetővé teszi annak újratanulását, átadását a közösségen belül. A helyi értékek ismerete mozgósíthatja a lakosságot annak hasznosításában, a gazdasági lehetőségek kamatoztatásában. Szerepe lehet a hétköznapiak élhetőbbé tételében, de a hétköznapiak megszakításában is, amikor az értékek ünnepi felmutatása a figyelemfelkeltést szolgálja.

A helyi érték a munkahelyteremtés, a munkahely megtartásának, a hagyományok megőrzésének és újjászületésének, a kulturális identitás kifejeződésének, az élhető vidék megteremtésének és fenntartásának, a turisztikai kínálat színesítésének és egyedivé tételének feltételeit adhatja.

Mohács város értéktára és értékszemlélete

Mohács országosan is kiemelkedő a helyi értékek felkutatásában, összegyűjtésében, életben tartásában. A soknemzetiségű város értékválasztása jól mutatja a helyi közösségek aktivitását, értékeik sokféleségében megmutatkozó színes kultúráját. Települési értéktárában 13 szellemi kulturális érték van (Busójárás, Mohácsi Nemzetközi Néptáncfesztivál, Dunai Mosás, Mohácsi Tamburafesztivál, Arató nap, Mohácsi Csata Emlékünnepsége, Mohácsi Szüreti-Borfasztivál, Mohácsi Sokacok Babfőzőfesztiválja, Nepomuki Szent János Ünnepe, Mohácsi Tamburaiskola, Sokacbab, Mohácsi Halászlé, Mohácsi Feketekerámia), amelyek közül a szellemi kulturális örökség Nemzeti Jegyzékében is szerepel, illetve érintett Mohács, az UNESCO listás Busójárás, a Táncházmozgalom, valamint Népművészet Mestereinek tudása (számos mohácsi mesterrel). A település értéktárában megyei értékek is szerepelnek, így a Busójárás, Mohácsi Sokacok Babfőző

fesztiválja, Mohácsi Nemzetközi Néptáncfesztivál, Mohácsi Halászlé, Nepomuki Szent János Ünnepség, Mohácsi Feketekerámia. Számos épített értéket is jegyez az értéktár, benne 16 műemlék épület, 80 védett épület, 39 védett épületrész, 25 szobor és emléktábla, városi útikeresztek.

Mindez olyan kiemelkedő helyi polgároknak köszönhető, mint a Mohácsi Városvédő és Városszépítő Egyesület tagjai, közülük is az elnökének M. Bugarszki Norbertnek és a Podmaniczki díjas Mórócz Sándornak. A (korábban) Bartók Béla Művelődési Központ egykori munkatársai is kivették részüket, a helyi értékek újra felfedezésében, újraindításában és közösségteremtő szerepet is játszottak. Ilyen volt a Busójárás megújítása, a Nepomuki Ünnepség felújítása, a Néptáncfesztivál és a tamburaiskola elindítása.

A helyi közművelődési szakemberek közösségteremtő szerepét több civil szervezet létrejötte is igazolja, amelyek szintén aktívan szorgalmazták és segítették többek között busócsoporthoz alakítását, maszkfaragó szakkör indítását (Kalkán Mátyás, Englert Antal, Reiter József, Antal Zoltán).

A Busójárás mára megkerülhetetlen, egész évben összefügg a helyi zenei, tánc és közösségi eseményekkel. Helyi maszkfaragók 2008-ban a Hagyományok Házával kialakítottak egy zsűrizési szempont rendszert, amit el is fogadtattak a többi helyi faragókkal. Egyre többen akartak zsűriztetni, megmutatni mit tudnak. Mára 14 Népi Iparművész maszkfaragó 2 babakészítő, 1 busókellék készítő és 1 fazekas Népi Iparművész tevékenykedik Mohácson. A meglévő Népi Iparművészek mellett további 8 faragó, valamint 7 viseletkészítő jár még zsűriztetésre. A busómaszkok gyűjtése is már-már helyi hagyomány. A múzeumon kívül Antal Zoltán, Bubreg István, Dénisch Zoltán, Englert Antal, Harmatos Zoltán, Prókai György, Rosta Endre, Vikár Csaba, magángyűjtők is rendelkeznek maszkokkal, akik a régi maszkokat felvásároltak vagy mentettek meg az enyészettől. Büszkéek a gyűjteményükre és szívesen mutatják másoknak, mintát szolgáltatva akár a kezdő maszkfaragóknak. Ugyanilyen fontos tárgyi gyűjtemények a babfőzőedények; Lakatos László, Trunk János, Vikár Csaba, vagy a viseleti gyűjtemények; Orosz Olga, Szajcsán Anna, Pecsuvác Mária, Szajcsán Júlia, Jaksity György, Darazsac István, Vikár Csaba. A gyűjteményeknek a darabja egytől egyig eredeti viseletek, amelyről nyomon követhető a viselet helyi változásai, de egyben minták is, hogy az eredetivel megegyező viselet- és ruhadarabok készüljenek és kerüljenek busójáráskor az utcákra. Ezek a viseleti vagy egyéb tárgyi gyűjtemények egyfajta közösségi kontrollt biztosítanak, az eredeti elfogadott tárgyak mintát adnak az újonnan való elkészítéshez.

Közösségi értékvédelem a Mohácsi Tamburaiskola intézménye is. 1995-ben a roma önkormányzat kezdeményezésére a Bartók Béla Művelődési Központ berkein belül megalakult a Mohácsi Tamburaiskola. Az eltelt 26 évben több zenekar alakult, az iskola volt diákjai visszajárnak és egy-egy fellépés alkalmával kísérik az új tanulók bemutatkozásait. Ehhez egy kiváló pedagógiai érzékkel megáldott zenész is kellett, Versendi Kovács József a Népművészet Mestere. A képzett zenészek (zenekarok) fellépésekre járnak, tánccsoportokat, illetve busócsoporthoz kísérik, csoportok találkozóin szerepelnek. Az iskola rendezvényein vagy a tamburafesztiválon szinte mindig összejön a teljes csapat (régie és új diákok). Közös a zenélés, a gyerekek elkezdnek valamit és a „nagyok” beszállnak. Ilyenkor tőlük lesnek el egy-két fogást, amivel színesebbé teszik a muzsikájukat.

A harmadik nagyszámú örökségvédő közösség a táncosok. Nem tánccsoportokról van szó, hiszen a három mohácsi tánccsoporton kívül is nagyon sokan vannak, akik csak táncbázisra járnak, mert

nincs idejük az állandó próbákra, vagy nem akarnak kötöttségeket, vagy egyszerűen csak szeretnek táncolni. Mohácson több mint harminc éve működik délszláv táncház. Több esetben még a szülő vitte el a gyermekét a táncházba, de a táncsoportoknál egy-egy hagyományőrző tánc bemutatásakor is akár 3 generáció áll a színpadon.

Az általános iskolai oktatásba is beépült a táncoktatás. Vikár Csaba (Boldog Gizella Katolikus Általános Iskola 7. osztály) alapszintű társastánc tanulás mellett az alapvető mohácsi sokác táncokat is tanítja. Azokat a fiatalokat, akik kedvelik és alkalmasak is, tovább küldi a táncsoportokba. A másik példa a busók tánc tanulása. Minden olyan iskoláskorú, aki a busójárásról igazolást kér az iskolában, annak kötelezően részt kell venni minimum 3 táncfoglalkozáson. A Sokackörben a gyerekeket (óvodás és kisiskolás korúak) kezdték el tanítani. A szülők elkísérték őket, anyukák a gyerekekkel, apukák a biliárdasztal mellett ismerkedtek össze és közben annyira megtetszett mindenkinek a zene és a tánc, hogy ők is meg akarták tanulni, később nyelvtanfolyamot is indítottak nekik, majd busócsoporthoz alakítottak. Sokác identitást szereztek, a sokackör aktív tagjai lettek, pedig többségük nem sokác származású.

A Busójárás egy élő néphagyomány, amely apáról fiúra száll. Volt idő, amikor sokan „gyökértelenül” öltöztek be, csak a divat kedvéért, vagy a verseny miatt, vagy később a bor meg a pénz miatt. Az 1980-as évekig 1-2 generáció kimaradt a közvetlen oktatásból, és kimaradt az apáról fiúra történő átadás is. A 80-as évek végétől a volt Művelődési Központ munkatársainak köszönhetően kezdett megújulni a Busójárás. 1988-ban az első busók tánca a színpadon, busóknak szervezett tánc tanulások, busócsoporthoz megalakításának szorgalmazása. Ma már elérték, hogy újra apáról fiúra száll a hagyomány, még ha nem is 100 %-ban, hiszen minden évben vannak fiatalok, akiknek nincs családi kötődésük a busójáráshoz, de a kíváncsiság vagy az osztálytársak miatt ők is megpróbálják. A sokácok is egyre büszkébbek hagyományukra és folyamatosan felszólalnak a védelmében. Az önkormányzatnak, a közművelődési szakembereknek a kapcsolata a busócsoporthoz vezetőket 1989 óta folyamatosan erősödik, évente több alkalommal találkoznak, megbeszélik ki, mit szeretne, hogyan lehetne megvalósítani. A sokác identitás megerősödött a városban.

A csoportok, amelyek kezdetben (régen) családi kapcsolatokra épültek, ma már 1-2 kivételtől eltekintve laza baráti kapcsolatokra épülnek, többségük egész évben összejárnak, közösen vesznek részt magánjellegű és városi eseményeken.

A Sokackör mellett a horvát önkormányzatnak, a Mohácsi Szerb Önkormányzatnak, a Német Önkormányzatnak, és a Mohácsi Polgárok Olvasóköreinek is meghatározó közösségi tevékenysége van, amelyek nagyon fontosak az örökségvédelemmel kapcsolatban. Dunai Mosás, Arató nap, Dunamenti halfesztivál, Antal napi búcsú stb. (halfőzés, disznóvágás, Sibare - vesszőzés, Vincze napi szőlő szentelés).

A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti jegyzékén szereplő 42 „elem” (+ 8 jó megőrzési gyakorlat) is évente minimum két országos rendezvényen találkozik. Pünkösdkor a Skanzenben, illetve a Szellemi Kulturális Örökség Napok keretében szeptember 3. hétvégéjén az ország egy-egy településén. 2010-óta a folyamatos jó hangulatú találkozóknak köszönhetően barátságok is szövődnek. A találkozókon megismerik egymás értékeit, tapasztalatot cserélnek, így egy újabb közösséget épülnek fel.

Értéktár bizottságok, közművelődési szakemberek és civil szervezetek együttműködése

A gyűjtött adatok, a kérdőíves felmérés, az interjúk kérdései többek között arra is keresték a választ, hogyan látják az értéktár bizottságok tevékenységét a bizottság tagjai, a helyi és a megyei közművelődési szakemberek, illetve, hogy meglátásaikat hogyan támasztják alá a gyűjtött információk.

Baranya Megyei Önkormányzat elnöke, Nagy Csaba, Vörös Sára a megyei bizottság elnöke (változások), Pécsi tudományegyetem kutatócsoportja, a Nemzeti Művelődési Intézet baranyai igazgatósága, a települések önkormányzatai, közművelődési szakemberei, civil szervezetei és helyi aktív lakosok.

Fenti módszerekkel összegyűjtött adatok alapján a bizottságot alakított település közül 24 település bizonyult aktívnak. A 24 településből 12 város, 12 község. Az aktivitást a következő tevékenységek jelezték: pályázatírás, együttműködés az önkormányzat, a közművelődési szakemberek és a civilek között, események szervezése, gyűjtés, illetve gyűjtemények kialakítása, kiadvány megjelenése.

A közművelődési szakemberek és a helyi foglalkoztatottak véleménye szerint azokon a településeken jellemző az aktivitás, ahol az önkormányzat együttműködik a civilekkel és a közművelődési szakemberekkel a lényegi feladatokban, az értéktárakban, a felterjesztésben, valamint az értékekre alapozott rendezvények szervezésében. Jellemző az aktivitás azokon a településeken is, ahol az értéktár bizottság létrehozását civil szervezetek kezdeményezték és alakították ki.

A helyi értéktári értékekre épülő rendezvények, események létrehozásában nagy eltérések tapasztalhatók a településeken. Az értéktárral rendelkező települések sem feltétlenül építenek a helyi értékekre a rendezvényi kínálatban. Ahol aktívan működik a bizottság, azokon a településeken rendszeresen szervezik az értékekre alapozva programjaikat, de arra is van példa, hogy egy-egy rendezvényüket emelték be az értéktárba. Egyes településeken, ahol rendezvény lett települési érték, sajnos arra is van példa, hogy ezen kívül semmilyen aktív tevékenység nincs, a bizottság pedig teljesen inaktívvá vált. Ilyen esetekben az értéktár és mentő tevékenységek nem, vagy csak kevésbé valósulnak meg. A rendezvények szervezésében a közművelődési szakemberekkel való együttműködés a jellemző, ritkább esetekben kizárólag az önkormányzat a szervező.

Megyei közművelődési szakemberek segítségét rendszeresen kérik a települések, gyakori a megkeresés, de a megkeresések kisszámú településről érkeznek, jellemzően kistérségekről.

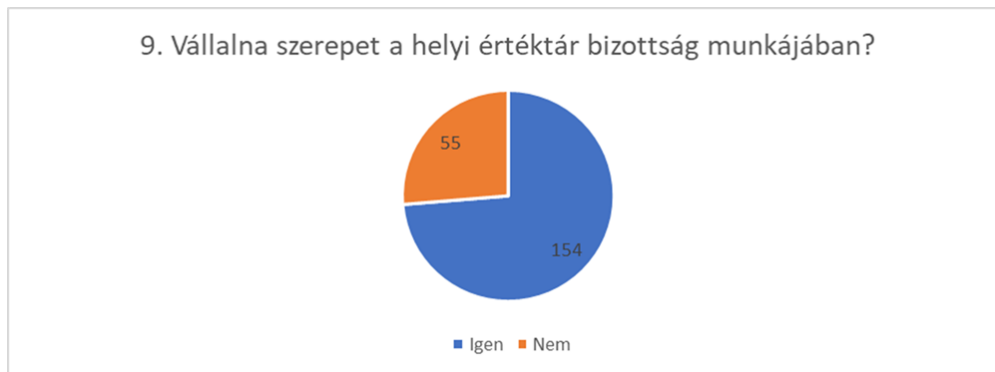
A Közművelődési Foglalkoztatottak Képzési Programja (KFKP) kapcsán elért települések érzékenyítése folyamatosan történik. Az alakuló értéktárak és valamennyi folyamatban lévő értéktári bizottságnál egyértelmű a képzés hatása. A képzésen résztvevő asszisztensek jelenléte a településeken aktívabb bizottsági munkát is eredményezett.

A 2020. és 2021. évi kimagasló adatai jól mutatják, hogy a helyi értéktárak létrejöttéhez vagy tervezéséhez a KFKP program óriási lendületet adott. A képzések során több téma is foglalkozik az értékekkel, a hagyományokkal, különböző nézőpontokból elemzik és tipizálják egy-egy település értékeit. Az érték felismerésének képessége kulcskérdés a helyi tudatosítás folyamatában is, hiszen sok esetben a helyiek nincsenek tisztában saját településük emblematisztikus különlegességeivel. Ahogy a képzés jelentős segítséget nyújtott, úgy a külső szakemberek

bevonásával, megtervezett segítségével, hatékonyabb lehet a helyi tudatosítás, a helyi értékek felmutatása, népszerűsítése.

A közművelődési foglalkoztatottak körében végzett felmérés eredményei azt mutatják, hogy a foglalkoztatottak többsége, közel háromnegyede vállalna szívesen feladatot helyi értéktári bizottság munkájában.

15. ábra: Vállalna-e feladatot a helyi közművelődési foglalkoztatott a helyi bizottsági munkában.
(Forrás: Saját kutatások. 2021. 03. 25.)

Arra a kérdésre, hogy „Mely feladatokat tartja fontosnak a saját településén?” kapott válaszok mennyisége alapján a következő ragsor állítható fel:

1. értéktár bizottság létrehozása
2. települési értékek kiválasztása
3. a helyi értékekre való figyelem felkeltése
4. értékőrző közösségek szervezése
5. a helyi értékeken alapuló rendezvények szervezése
6. a helyi lakosok és közösségek bevonása az értékek kiválasztásába
7. a helyi értékekre vonatkozó tudás terjesztése a lakosság körében
8. a helyi értékek helyi tananyagként való tanítása a településen
9. a helyi értékeken alapuló helyi gazdasági tevékenység

A válaszokat természetesen befolyásolta, hogy az adott településen hol tartanak a folyamatok, mennyire aktív a helyi bizottság, illetve az érintettek. A szakmai érdeklődés, a hozzáállás, a személyes indíttatás minősége azonban érzékelhető. E számok azt mutatják, hogy a közművelődési szakma képviselőivel való aktív kapcsolat hatékonyan segíthetné a helyi értékek felkutatását, népszerűsítését, tudatosítását.

Következtetések és javaslatok

A kutatás tapasztalatai a települési értékválasztási folyamat, az értékekhez való online hozzáférés, az információk megosztása tekintetében szerény eredményt mutatnak. A vizsgált települések

önkormányzati honlapjain általában nehezen lehet tájékozódni, nincs beépítve kulcsszavas kereső, ami lassítja a kutatási folyamatot. Gyakori a honlapokon az elavult információ, ami ritkán változó tartalmak esetén nem jelent gondot, viszont a gyakoribb frissítés hozzájárulna az oldalt látogatók elégedettségének növekedéséhez. A problémák tehát könnyen kiküszöbölhetőek lennének a látogatói felület használatának korszerűsítésével, egyértelműsítésével, valamint a honlap rendszeres frissítésével.

Az értéktár bizottságok munkájáról, a helyi értéktárról folyamatosan kellene információt közölni. A gyakorlat azt mutatja, hogy többségében, ha van is külön oldala az értéktárnak, legfeljebb a törvény szövege vagy az értékek felsorolása található meg. Ha van közoktatási intézmény a településen, ott a helyi foglalkozási tervbe, vagy tantervbe be lehet építeni a település értékeinek bemutatását. Az Ifjú értékőr programot érdemes lenne alkalmazni a településeken, amivel kapcsolatban szintén információra, közvetítésre van szükség a települések számára.

Hasznos lehetne a közművelődési szakemberek számára tematikus továbbképzést tartani annak érdekében, hogy átlássák a teljes folyamatot a bizottságok megalakításától, az értéktárak létrehozástól, az értékfeltáráson át az értékek tudatosításáig, megőrzéséig. Az információátadás, szakmai módszertani segítség, jó gyakorlatok bemutatásának kiváló lehetősége a hálózatosodás, a hálózati támogatás. Sajnos erre jelenleg csekély példa van. A hálózatba szerveződésnek egyik fontos előképe, formája, a három baranyai tájegységi értéktár létrehozása, amelyek a települések összefogására, az erőforrások egyesítésére törekednek. Ahogy a tájegységi értéktárak esetében a közös táji/szomszédsági sajátosságok alapozzák meg az összefogást, egy megyei hálózat kialakításánál több szempont mentén érvényesülhet a kapcsolatok kialakítása, pl. földrajzi, kulturális, gazdasági, társadalmi, nemzetiségi, ágazati, lakosságszám szerinti szempontok alapján.

A kialakítandó együttműködés módszerei: a települések érintettjeinek (önkormányzat, közművelődési szakemberek, civilek) tréning jellegű képzése, tanácsadás, ajánlás, folyamatos kapcsolat, hálózat kialakítása, természetes kapcsolódások segítése (tájegységi értékek kiválasztása, ágazati hasonlóságok, tevékenységtípusok módszertani kapcsolatai, nyilvánosság biztosítása stb.). Közösségfejlesztő hallgatók szakmai gyakorlatának közös szervezése (megyénél, településeken), együttműködési szándéknyilatkozat, adatgyűjtés egyeztetése, kölcsönös rendelkezésre bocsátása.

A kutatás során zajló vizsgálatok tapasztalatai a kölcsönös érdekek mentén több lehetőséget is felszínre hoztak. A települési önkormányzat Települési Értéktár Bizottságot hozhat létre, azonosítja a településen fellelhető nemzeti értékeket, létrehozza a települési értéktárat és nyilvántartás céljából megküldi azt a Megyei Értéktár Bizottság részére. A Baranya Megyei Értéktár Bizottság az elmúlt években jelentős mennyiségű adatot veszített el, amelynek pótlására kényszerül. Az bizottság tagjaival történt interjúk során megfogalmazódott a kölcsönös támogatás igénye mind a bizottság, mind a kutatócsoport részéről. Az adatok és információk cseréjén túl közösségszervező hallgatók bevonására kerülhet sor szakmai gyakorlat keretében. A rendszeres és folyamatos, ugyanakkor aktuális tájékozottság érdekében megkerülhetetlen partnerek a NMI Baranya Megyei Igazgatóságának munkatársai. A hálózatba kapcsolt valamennyi Baranya megyei települési önkormányzat, érintett civil szervezet és települési intézmény teheti teljessé a kapcsolatrendszert, kiegészítve helyi aktív lakosokkal, gazdasági szereplőkkel.

A kutatás során összegyűjtésre kerülő adatok elemzését a folyamatot elindító 2012. évi törvény szándéka is nehezítette. A kerettörvény egyfajta szabályozási rendszer, amely a nemzeti értékek és hungarikumok körét alkotó fogalmak mellett a gyűjtőmunka lépéseit is meghatározza, egyfajta

támpontot nyújtva a végrehajtóknak. Nem határozza meg az értéktárak tartalmát, azaz megadja az önkéntes és önálló döntés lehetőségét a helyi közösségeknek az értékek kiválasztásához és az értéktárak létrehozásához. Tulajdonképpen nem kötelezi a településeket, hogy nyilvántartásba vetessék a megyei bizottságoknál. Csupán útmutatást biztosít. Megadja az ágazati besorolás lehetőségét, de nem szabja meg, hogy mely értékeket tartalmazzák az egyes kategóriák. Így nem csupán az érték kiválasztása, hanem a besorolása is az érintettek értelmezési keretében zajlik, ami szintén a helyi szempontok, a helyi sajátosságok érvényesülését teszi lehetővé.

Valamennyi település számára adott a lehetőség, hogy helyi értékeit, helyi örökségét a helyi közösségek hasznosítsák, de hangsúlyozni szükséges, hogy ehhez nélkülözhetetlen a helyi tudáshoz való hozzáférés biztosítása, a helyi közösségek érdekeltté tétele, bevonása az értékek kiválasztásába, az értékek birtoklásába. A közösségi identitás stabilizálásának feltétele a közösségi egyeztetés, a közösségek véleménynyilvánítása és részvétele, mert enélkül sikertelenek lehetnek a helyi kezdeményezések és fejlesztések.

A hálózatosodás inspirálása a helyi szervezetek, intézmények, egyének és közösségek bevonásával módszertani segítséget nyújthat a települési értéktár bizottságok és más helyi aktorok számára. A kutatás eredményeihez való online hozzáférés remélhetőleg növelni fogja a társadalmi hasznosíthatóság lehetőségét, segítséget nyújthat további települési értéktárak alapításában, működtetésében, társadalmi és gazdasági hasznosulásában, a jövő kutatói számára pedig információforrást és a további kutatási lehetőségeket nyújthat.

Felhasznált irodalom:

- A. Gergely András (2001): Tér, idő, határ és átmenet. Politikai antropológiai esettanulmányok. MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont, Munkafüzetek 86. MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest.
- BERGHAUER, S. – SASS, E. – TARPAI J. – TÓTH A. (2020): A helyi termékekben rejlő turisztikai erőforrások Kárpátalján. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 5: 3 pp. 57-73.
- Csepeli György (2001): Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_szocialpszichologia/ch04s06.html (Utolsó letöltés: 2021. 05. 14.)
- Erdősi Péter. (2000): A kulturális örökség meghatározásának kísérletei Magyarországon. In: Regio - Kisebbség, politika, társadalom 11.évf. 4.sz. pp. 26-44.
- Értékekre hangolódva. A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve. (2016) Nemzeti Művelődési Intézet, Budapest. 122 p.
- Farkas Zoltán (2008): Az egyéni és kulturális érték fogalma és típusai. Jel-Kép, 2007. 4. sz. – 2008. 1. sz. pp. 67-86.
- Gonda Tibor – Angler Kinga – Csóka László (2021): The role of local products in tourism. European Countryside, 3:1 pp. 91-107. 17 p.
- Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.) (2016): Érték és közösség. A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben. Kriza Könyvek, 39. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 40 p.
- Lábadi Károly (2008): Élet a háború után. Etnikai, néprajzi és kulturális jelenségek a horvátországi magyarság körében az 1991-es déli szláv háború után. = Ethnic, ethnological

and cultural phenomena among Hungarians in Croatia after the war in 1991. Munkabeszámoló. OTKA. http://real.mtak.hu/1349/1/46235_ZJ1.pdf (Utolsó letöltés: 2021. 02. 16.)

- Marton Gergely – Raffay Zoltán - Prisztóka Gyöngyvér - Raffay Ágnes - Kiss Róbert (2016): A Dráva-mente, mint határmenti, periférikus tér turizmusfejlesztésének problémái. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 1: 2 pp. 34-48.
- Minden értéknek legyen közössége! Értékfeltáró jó gyakorlatok. (2018) NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest. 212 p.
- Nagyné Dr. Babics Éva (2016): Az értékközvetítés és az értékrend változása. 109-111. portal.zmne.hu/download/bjkmk (Utolsó letöltés: 2021. 02. 19.)
- Paládi-Kovács Attila (2014) A nemzeti kulturális örökség fogalma, tárgya. In: Örökség, hagyomány, néprajz. Újra Ózdért Közhasznú Egyesület, Ózd, pp. 33-45.
- Sipos Norbert – Pap Norbert - Keresnyi János. – Jarjabka Ákos (2020): A Szigetvári Szulejmán Türbe Kulturális-Turisztikai Központ Projekt turisztikai megvalósíthatósági kockázatai. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 5: 3 pp. 4-21.
- Sipos Norbert – Pap Norbert – Gonda Tibor – Jarjabka Ákos (2021): Feasibility and Sustainability Challenges of the Süleyman's Türbe Cultural-Tourism Centre Project in Szigetvár, Hungary Sustainability 13 Paper: 5337, 20 p.
- Sonkoly Gábor (2000): A kulturális örökség fogalmának értelmezési és alkalmazási szintjei In: Regio - Kisebbség, politika, társadalom 11.évf. 4.sz. pp. 45-66.
- A horvátországi magyarok nemzeti értéktárának elemei. Kézikönyv. (2015) Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Belye, 24 p.
- Szeidl Klaudia – Aubert Antal (2019): The German Ethnicity in the Cultural Tourism Market of Hungary/ South Transdanubia. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 4: 1-2 pp. 49-59.
- Tóth Pál Péter (2004): Értékkörzés, értékteremtés. In: Szociológiai Szemle, 4.sz. pp 142-144.
- Varga Károly (2003): Értékek fénykörében. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest, 487 p.

Egyéb források:

- Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye <https://net.jogtar.hu/> (Utolsó letöltés: 2021. 05. 12.)
- Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár <http://www.hungarikum.hu/hu/> (Utolsó letöltés: 2021. 02. 19.)
- A Kincses Baranya projekt házhoz megy. <https://www.bama.hu/kozelet/a-kincses-baranya-projekt-hazhoz-megy-613745/> (Utolsó letöltés: 2021. 08. 22.)
- Ösztöndíjprogram. Közművelődési Tudományos Kutatási Program 2020. <https://nmi.hu/szolgalatasok/osztondijprogram/> (Utolsó letöltés: 2021. 05. 16.)
- <https://birosag.hu/civil-szervezetek-nevjegyzeke> (Utolsó letöltés: 2021. 05. 16.)
- <https://njt.hu/> (Utolsó letöltés: 2021. 08. 16.)
- <https://nyilvantarto.hu/hu/statistikak?stat=kozerdeku> (Utolsó letöltés: 2021. 08. 16.)
- <https://or.njt.hu/> (Utolsó letöltés: 2021. 08. 16.)

A PTE BTK Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet kutatócsoport tagjai az ÉRTÉKTÉRKÉP és TUDÁSTÉR - A történeti Baranya helyi értékei a jelenkori helyi közösségi tudásban című kutatás a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Programja keretében:

Cserép Vivien, Közösségszervező szakos hallgató, PTE BTK HFMI

Illés Emma, Közösségszervező szakos hallgató, PTE BTK HFMI

Marksz Levente, Kulturális mediátor szakos hallgató PTE BTK HFMI, közművelődési szakember, NMI Baranya Megyei Igazgatóság

dr. Minorics Tünde PhD, kutatásvezető, egyetemi adjunktus, PTE BTK HFMI

Nagy Andrea, közművelődési szakember, NMI Baranya Megyei Igazgatóság

Nemes Krisztina, igazgató, Nemzeti Művelődési Intézet Baranya Megyei Igazgatósága

dr. habil Várnagy Péter, egyetemi docens, PTE BTK HFMI

Vikár Csaba, közművelődési szakember, kulturális referens, Mohács